

Artikkelina julkaistava opinnäyte haastaa opinnäytteiden sähköisen julkaisujärjestelmän

Anna-Kaarina Linna

Ylemmän tutkintovaiheen opinnäytteitä on Oulun yliopistossa julkaistu avoimesti verkossa vuodesta 2013 lähtien. Alusta alkaen sähköiseen arviointi- ja hyväksymisprosessiin kytketyssä järjestelmässä opiskelija voi valita, haluaako hän työnsä tulevan avoimesti saataville julkaisuarkiston kautta vai vain tietyillä työasemilla kirjaston tiloissa luettavaksi.

Ensimmäisenä toimintavuotena 44 % opiskelijoista valitsi työnsä avoimen saatavuuden. Vuonna 2014 määrä nousi 47 %:iin ja kuluvana vuonna määrä on noussut puoleen kaikista opinnäytteistä. Silti toinen puoli opiskelijoista ei halua opinnäytettään avoimesti verkkoon. Lisäksi osa haluaa kieltää töiden lukumahdollisuuden myös kirjaston työasemilla myöhempään artikkelijulkaisemiseen vedoten. Ilmiön taustalla olevia syitä on syytä pohtia rakentavasti sekä opiskelijan, tiedekunnan että kirjaston näkökulmasta.

Avoimesta julkaisemisesta ollaan monta mieltä

Opinnäytteiden avoimesti julkaisemisella julkaisuarkistossa on nähty olevan monia etuja. Tutkimuksen näkyvyys, tunnettuus ja vaikuttavuus lisääntyvät, samoin todennäköisyys tulla viitatuksi ja löydettyksi pysyvän verkko-osoitteen ansiosta. On myös eettisesti perusteltua, että julkaisun varoin rahoitettu koulutus ja tutkimus tuottavat tutkimustuloksia kaikkien saataville.

Näitä väitteitä voidaan tarkastella myös toisesta näkökulmasta. Opinnäytteistä halutaan yhä useammin jalostaa tieteellinen artikkeli, tai opinnäytteeksi hyväksytään tieteellisen lehden julkaisuprosessiin hyväksytty käsikirjoitus. Tällöin opinnäytteen avoin julkaiseminen yliopiston julkaisuarkistossa nähdään virheenä, joka pahimmassa tapauksessa voi johtaa koko käsikirjoituksen julkaisemisen hylkäämiseen. Mikäli opiskelija on laatinut opinnäytteensä osana laajempaa tutkimusryhmää, voi liian aikainen ja avoin julkaiseminen koitua koko ryhmän haitaksi.

Opinnäytteen kaksoisfunktio

Opiskelijalle opinnäytteen saaminen julkaistuksi on tieteellinen meriitti. Myös OKM:n rahoitus ohjaa yliopistoja panostamaan julkaisemiseen, toki rahoitusta tulee myös valmistuneista tutkinnoista.

Kysymys opinnäytteen kaksoisfunktioista on osoittautunut yllättävän ongelmalliseksi. Ilmiö on sinänsä mielenkiintoinen, sillä sitä ei tunnustettu vielä aikana, kun opinnäytteet sijoitettiin kansitettuihin kirjaston avoimeen hyllyyn kaikkien saataville. Tosin tällöinkin oli yleistä, että työ haettiin virkalainaan artikkelin ilmestymiseen saakka. Kyseessä on kuitenkin täysin sama ilmiö, joskin sähköinen julkaiseminen lisää todennäköisyyttä, että aikaisempi julkaisu on löydettävissä.

Lain mukaan julkisessa oppilaitoksessa laadittu ja tutkintotodistuksen saamiseen johtanut opinnäytetyö on julkisuuslain mukaan viranomaisen asiakirja, joka on oltava julkinen heti sen hyväksymisen jälkeen. Sitä ei myöskään voida julistaa

salaiseksi muuten kuin lailliseen syyhyyn vedoten. Julkaiseminen tieteellisellä foorumilla ei sitä ole.

Julkaistu vai julkistettu?

Onko sähköiseen julkaisuarkistoon avoimesti saataville tallennettu opinnäyte lainkaan julkaistu? Harenko ym. määrittelevät Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirjassa julkistamisen ja julkaisemisen eron seuraavasti: ”julkistamisen seurauksena teos tulee yleisön tietoisuuteen, mutta se ei välttämättä edellytä, että teos samalla myös julkaistaan” (Harenko ym. 2006, 67). Julkaiseminen edellyttää teoksen saattamista vaihdantaan ja sen levittämistä esimerkiksi myymällä.

Onko opinnäyte sitten julkaistu, jos työ on saatavilla vain paikalliskäyttöön työasemalla ilman tallennusmahdollisuutta? Entä jos työn voi tulostaa työasemalta, vaikuttaako se asiaan?

Tekijänoikeudellisesta näkökulmasta tulostusmahdollisuudella saattaa olla ratkaiseva merkitys:

Jos aineiston käyttäminen on sallittu vain sähköisessä (digitaalisessa) muodossa ilman että käyttäjä voi tallentaa tai tulostaa teoskappaletta itselleen tai jos nämä toimenpiteet eivät ole teknisesti mahdollisia, ei 8 §:n mukaista julkaistumista voida katsoa tapahtuneen. (Harenko ym. 2006, 68)

Tämän pohjalta myös meillä Oulun yliopiston kirjastossa on pohdittu, olisiko vain kirjastossa luettavien opinnäytteiden tulostusmahdollisuuden epäämiseksi perusteita näkökulmasta, että se edesauttaisi opinnäytteen sähköistä edelleen julkaisemista tieteellisillä foorumeilla. Myös tekijänoikeusneuvosto on lausunnossaan (1989: 4) ottanut kantaa siihen, onko opiskelijan arvioitavaksi luovuttama opinnäyte julkistettu vai julkaistu. Lausunnon mukaan julkaisemisena ei voida pitää yhden teoskappaleen asettamista kirjastoon lainattavaksi.

Kysymys etiikasta

Opinnäytteiden kaksoisfunktio on nostanut esiin myös eettisiä kysymyksiä. Voidaanko saman teks-

tin käyttämistä kahdessa tarkoituksessa kutsua itseplagioinniksi tai ns. Double dipping -ilmiöksi, joka tarkoittaa saman työn hyödyntämistä useaan eri tarkoitukseen.

Itseplagioinnilta välttyään, mikäli viittaukset alkuperäiseen lähteeseen ovat kunnossa. Se miten tämä toteutuu artikkelissa, joka on osittain tai kokonaan opinnäytetyön pohjalta laadittu, jää opiskelijan ja opinnäytetyön ohjaajan pohdittavaksi.

Julkaisijat sen sijaan edellyttävät pääsääntöisesti läpinäkyvyyttä. Tämä käy ilmi mm. MIT:in (The Faculty of the Massachusetts Institute of Technology) kirjaston sivuilla opiskelijoille tarjoamassa tietopakettissa, johon on koottu eri julkaisijoiden näkemyksiä opinnäytetöiden uudelleen julkaisuun. Tietopakettin mukaan mm. AAAS, Nature, Elsevier, Sage, Springer ja Wiley suhtautuvat myönteisesti käsikirjoituksiin, jotka aikaisemmin on julkaistu opinnäytteenä.

Enemmän tietoa, vähemmän pelkoa

Jonkin verran on tutkittu myös sitä, miten eri julkaisukanavat suhtautuvat käsikirjoituksiin, joiden pohjalla on opinnäytetyö. Yksi tuoreimmista on 2014 tehty kyselytutkimus eri tieteenalojen merkittävimmille julkaisijoille (Ramirez ym. 2014), jossa kartoitettiin heidän näkemyksiään aikaisemmin avoimessa julkaisuarkistossa julkaistujen opinnäytteiden uudelleen julkaisusta. Hie-man yli puolet vastaajista olivat valmiit hyväksymään tällaiset artikkelit lehdistään.

Eräs julkaisija kiteyttää nykytilanteen seuraavasti:

“Our journal has essentially ignored any potential conflict arising from publication of ETDs [electronic theses and dissertations], because the situation is really not different from the days of hard copy thesis holdings by University libraries. They ... are simply more easily available now... thesis without peer review in an open access format will never be considered ‘double publishing’” (Ramirez ym. 2014, 817).

Osaamista julkaisemisesta tarvitaan

Opinnäytteet ovat erittäin käytettyä aineistoa Oulun yliopiston kirjastossa. Myös nimenomaan artikkeligraduja on kysytty. Asiakkaalle tulostusvaihtoehdon puuttuminen kirjastossa luettavista töistä voi olla vaikeaa perustella. Asiakkailta saadun palautteen perusteella he kannattavat lämpimästi opinnäytteiden avointa saatavuutta verkossa. Tämä korostuu erityisesti pienillä tieteenaloilla, joilla koulutusta annetaan vain muutamissa yliopistoissa ja opinnäytteiden valmistusmäärät ovat vähäisiä.

Kuten Ramirez ym. tutkimuksessaan toteavat, kirjastoilla, tiedekunnilla ja tutkijakouluilla on tärkeä rooli kouluttaa opiskelijoita tekijänoikeuksiin ja julkaisemiseen liittyvissä kysymyksissä. Se miten kirjastot pystyvät vastaamaan tähän haasteeseen edellyttää uudenlaisen, jopa juridisen osaamisen hankkimista. Opiskelijat ja opinnäytetöiden ohjaajat tarvitsevat konkreettisia neuvoja ja vastauksia, eivät linkkilistoja toisinaan jopa ristiriitaisia tietoja tarjoaviin verkkosivustoihin.

Lähteet

Harenko, Kristiina; Niiranen, Valtteri; Tarkela, Pekka (2006): Tekijänoikeus – Kommentaari ja käsikirja. WSOYpro, Helsinki

Ramírez, Mariza, L.; McMillan, Gail; Dalton, Joan, T.; Hanlon, Ann; Smith, Heather, S.; Kern, Chelsea (2014): Do Open Access Electronic Theses and Dissertations Diminish

Publishing Opportunities in the Sciences? College & Research Libraries, vol. 75 no. 6, 808-821. Saatavilla: <http://dx.doi.org/10.5860/crl.75.6.808>

Scholarly Publishing @ MIT Libraries: Publisher Policies: Thesis content and article publishing. Saatavilla: <https://libraries.mit.edu/scholarly/publishing/publisher-policies-thesis-content-and-article-publishing/>

Tekijänoikeusneuvoston lausunto 1989: 4 Saatavilla: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tekijaenoikeus/tekijaenoikeusneuvosto/tekijaenoikeusneuvoston_lausunnot/1989/Liitteet/TN_1989-4.pdf

Tietoa kirjoittajasta

Anna-Kaarina Linna
suunnittelija
Oulun yliopiston kirjasto
Email. anna-kaarina.linna@oulu.fi